רחל מארפורגא,

שמואל לוצצאטטא'ס שוועסטער קינד.

העברעאישע דיכטערין און שריפטשטעלערין.—איהר איינפלוס אויף שמואל דוד לוצצאטטא.— איהר לעבענס געשיכטע און איהרע דיכטונגען.

פון א. מ א נ ע נ ב ו י ם.

„דיא וועלט געשיכטע איז נור דיא בעשרייבונג פון דעם לעבען, דיא טהאטען, דאס שטרעבען און דאס ווירקען פון גרויסע מענער", לערנט א גרויסער היסטאריקער, און ער האט פאלקאמען רעכט. דאס לעבען פון גרויסע מענער שפיגעלט אפ זייער אומגעבונג, דיא מענשען און דיא אומשטענדע צווישען, וועלכע זיי האבען געלעבט, בעזאנדערס אבער דיא צייט, אין וועלכער זיי האבען געלעבט. דער דייטשער דיכטער און דענקער געטהע האט עס אויסגעדריקט זעהר שעהן אין זיין „פאוסט" ווען ער זאגט: „דאס וואס איהר רופט דער צייט גייסט איז נור דער גייסט פון גרויסע מענער, וועלכער שפיעגעלט זיך אפ אין געוויסע צייטען".

אום בעסער צו פערשטעהען דיא צייט און דיא אומשטענדע, אונטער וועלכע שמואל דוד לוצצאטטא האט געלעבט, נעפין איך עס פאר נעטהיג אריינצופלעכטען אין זיין ביאגראפיע דיא לעבענס געשיכטע פון איינער פון דיא זעלטענסטע, איינער פון דיא ערעלסטע און ערהאבענסטע פרויען פון דעם אידישען פאלק, און דאס איז רחל מארפורגא, וועלכע האט א בעזאנדערן איינפלוס אויף דיא בילדונג און גייסטעס ריכטונג פון שמואל דוד לוצצאטטא. דיא ביאגראפיע פון שמואל דוד לוצצאטטא קען ניט זיין פאלשטענדיג אהן דער לעבענס געשיכטע פון רחל מארפורגא.

רחל מארפורגא איז אויך געוועזן א לוצצאטטא. איהר פאטער האט געהייסען אברים לוצצאטטא און איהר מוטער האט געהייסען ברכה (אויף איטאליעניש בענעטטא) און איז געוועזן דיא שוועסטער פון חזקיה לוצצאטטא, שד"ל'ס פאטער. רחל איז אלזא געוועזן שמואל דוד לוצצאטטא'ס שוועסטערקינד אדער קוזינע. זיא איז געוועזן עלטער פון שמואל דוד לוצצאטטא, ווייל זיא איז געבארען געווארען אחרון של פסח 1790 אין טריעסט.

דיא גאנצע פאמיליע לוצצאטטא איז געוועזן אזוי דורכגייסטיגט, אזוי אינטעלעקטועל, אזוי פרום און אזוי אידיש ערצויגען, אז אלס קינד פון 6 יאהר האט זיא שוין געלעזען און פערשטאנען דיא ביבעל אדער דעם תנ"ך. ווען זיא איז אלט געווארען 12 יאהר, האט זיא געלערענט און פערשטאנען דעם חובת הלבבות פון רבינו בחיי אבן פקודה. ווען זיא איז אלט געווארען 14 יאהר, האט זיא אנגעהויבען צו שטודירען דעם תלמוד און ווען זיא איז אלט געווארען 18 יאהר, האט זיא אנגעהויבען צו שרייבען פאעזיע אין א שעהנעם, גלענצענדען העברעאיש.

אזוי וויא זיא איז געוועזן מיט 10 יאהר עלטער פון שמואל דוד לוצצאטטא, איז זיא אונבעמערקט געווארען זיין לעהרערין, זיין ערציעהערין. זיא פלעגט לייהען פאר איהם ביכער און זיא פלעגט איהם ערקלעהרען פיעלע שווערע פסוקים פון תנ"ך, וועלכע ער האט ניט פערשטאנען אין זיינע קינדער יאהרען.

צווישען רחל מארפורגא און שמואל דוד לוצצאטטא איז פארגעקומען א וואהרע, ערעלע, ערהאבענע, גייסטיגע ליעבע, וועלכע קען פארקומען נור צווישען צוויי גייסטיגע מענער, צוויי קאמעראדען, צוויי גייסטיגע ריזען, וועלכע זיינען פעשאפען געווארען צו געהן זייער לעבען לאנג האנד אין האנד, צו ווירקען, צו שאפען און צו פערברייטען ארום זיך ליכט און לעבען. דער אונטערשיעד צווישען מאן און פרוי פערשווינדעט צווישען זיי, עס בלייבט נור דיא געלעהרזאמקייט, דיא גרויסקייט, — דיא פאעזיע. דיא גרויסקייט צווישען דיעזע ביידע ערהאבענע פערזענליכקייטען קען מען זעהן פון צוויי ערהאבענע העברעאישע געדיכטע, וועלכע ביידע האבען געשריעבען ביי א געוויסער געלעגענהייט, ביי דעם ראמאן אין רחל'ס לעבען.

רחל לוצצאטטא האט ליעב געהאט א יונגען מאן מיט'ן נאמען מארפורגא. דיא פאמיליע מארפורגא שטאמט פון דייטשלאנד און צוואר פון דער שטאדט מארבורג (היינט געהערט דיעזע שטאדט צו פרייסען). וויא עס איז דאמאלס געוועזן דיא מאדע, פלעגט זיך יעדער רופען נאך זיין שטאדט. פון דעם ווארט מארבורגער האט מען געמאכט אויף איטאליעניש דאס ווארט מארפורגא. — רחל האט ליעב געהאט יעקב מארפורגא. איהרע עלטערען אבער איז ער ניט געפעלען, ער איז ניט געוועזן גענוג מיוחס פאר זיי, פיעלליכט איז ער אויך ניט געוועזן גענוג געלערענט פאר דיא פאמיליע לוצצאטטא. איהרע עלטערען האבען אויסגעזוכט פאר איהר אנאנדער חתן, א גרעסערען מיוחס. רחל האט אבער ניט געליעבט דעם מאן, וועלכען איהרע עלטערען האבען איהר געוואלט געבען. זיא האט געליעבט איהר יעקב מארפורגא. שמואל דוד לוצצאטטא, וועלכער איז דאמאלס אלט געוועזן 15 יאהר, האט אנגעשריעבען פאלגענדעס געדיכט, וועלכעס ער האט איהר איבערגעגעבען.

תורה בת יוצר כל, בת בורא רוח,
שרתי בבנות, תומכת שבת,
כל יופי, כל הוד בה, היא תשיב רוח,
כל רז תדע, תמשוך כסופר שבט
שחה אז עת דודים ותשפיל רוח
ותלך לדרוש דוד בין שבט־שבט,
אל ישמעאל, אל שעיר ולכל רוח;
כן רשי לב הוכיחה בלתי שבט.
מי זאת אפוא בת רוח, על מתחיל,
כי מח לבה בטיח וכמו כופר,
מאוס כל בחור טוב, אף עושה חיל?
מנות אן תמצא? אן תמצא כופר?
תחקר, תבדק כל עיר, כל נוי, כל חיל
לא תמצא לה לנצח אשכל כופר.
אך מה אמרתי נא? מה שיג? מה שיח?
לתת לזאת עדנה, יתגל משיח.

שמואל דוד לוצצאטטא האט איהר געגעבען צו פערשטעהען אין דיעזען גלענצענדען שעהנעם געדיכט, אז אויף דיא תורה איז ארומגעגאנגען זוכען א חתן און זיא האט ניט געזוכט קיין יחוס, וויא דיא לעגענדע אין תלמוד דערצעהלט, אז נאט האט זיך ארומגעטראגען מיט זיין תורה צו אלע פעלקער און קיינער האט זיא ניט געוואלט נעהמען.

דיא בעגייסטערטע רחל האט איהם געענטפערט מיט א געדיכט, וועלכעס איז ווירקליך א מייסטערשטיק פון א העברעאישער פאעזיע און אן עכטעס, וואהרעס קונסט שטיק, ווייל זיא ענטפערט איהם כמעט מיט זיינע אייגענע ווערטער. זיא זינגט

תורת תפיע אורה מי כל רוח,
אף טוב סחרה אל כל תומך כשבט;
אך אם השת ראשה אל בורא רוח
ויוסף זוהר לה לפני כל שבט.
מה זה אעשה אפוא (ישוב הרוח)
אם לא אשפיל עצמי תחת השבט?
אל בת שורך אשוב מקוצר רוח,
ארע כי לא איבוש, אשא השבט.
מצאתי הפעם נער בן חיל,
לא יתפוץ במהר או אשכול כופר,
בוחר יחס כשר מהון וחיל,
אך לא כצו הורי, לא אבו כופר,
לתת בקשתי עם רוח חיל,
מחו לבם בטיט ובמו כופר
לזאת אמור אומר (הסכת מה שיח)
לא אנשא לער, אף עם משיח.

דיעזעס העברעאישע געדיכט וואלט געמענט אנשרייבען א גרויסער דיכטער. ניט א אידישעס מעדכען, וועלכע האט אין קיין שולע געלערענט און האט קיין סיסטעמאטישע ערציעהונג גענאסען. אין דיעזען געדיכט געפינען זיך ווינקע אויף פערשיעדענע שפריכע אין זוהר און אין תלמוד. אז אזא געדיכט פון א מעדכען האט געקענט בעגייסטערן אזא צארטע, עמפפינדליכע זעעלע, וויא שמואל דוד לוצצאטטא, איז לייכט בעגרייפליך. דיא גאנצע פאמיליע האט געלעבט אין א בעזאנדערס גייסטיגע לופט, אין אן עכט אידישער אטמאספערע, וועלכע מיר קענען עס יעצט, בעזאנדערס אין אמעריקא קוים פערשטעהען.

רחל לוצצאטטא האט אויך אויסגעפיהרט. זיא האט געהייראטהעט איהר געליעבטען יעקב מארפורגא און דארום איז זיא אויך בעקאנט אין דער געשיכטע אונטער דעם נאמען רחל מארפורגא. זיא האט אויך געלעבט גליקליך מיט איהר געליעבטע: מאן און דיא פאמיליע מארפורגא איז אויך שפעטער רייך געווארען. רחל מארפורגא האט אבער קיין מאל ניט געזוכט קיין רייכטהום. זיא האט געשריעבען העברעאישע און איטאליענישע געדיכטע און איז געוועזן גליקליך מיט איהר פאעזיע.

דיא פאמיליע האט פיינט געהאט זיך צו לויבען, זיך צו ריהמען, זיך ארויסצושטעלען פאר דער וועלט. ווען רחל מארפורגא פלעגט אנשרייבען א שעהנעס געדיכט, פלעגט זיא עס ווייזען איהר שוועסטערקינד, שמואל דוד לוצצאטטא, פלעגט שמואל דוד אנשרייבען א גוטע זאך, פלעגט ער ווייזען זיין קוזינע רחל מארפורגא. שמואל דוד לוצצאטטא האט קיין מאל ניט געטראכט דערפון, ער זאל לאזען דרוקען דיא געדיכטע פון זיין קוזינע און זאל זיא אויסלויבען אדער „ארווערטייזען", וויא מען זאגט אין אמעריקא און וויא עס טהוען עס, ליידער, אונזערע אמעריקאנער שרייבער און דיכטער.

צופעלינערווייזע איז געוואהר געווארען פון רחל מארפורגא'ס גלענצענדעס טאלאנט דער בעריהמטער אידישער געלערנטער, רייזענדער און דיכטער, דאקטאר לודוויג אויגוסט פראנקל און דער געלערנטער מענדעל שטערן, וועלכער האט ארויסגעגעבען א העברעאישע מאנאטס שריפט „כוכבי יצחק". מ. שטערן האט געבעטען רחל מארפורגא דורך שמואל דוד לוצצאטטא, זיא זאל עפעס שרייבען פאר זיין „כוכבי יצחק". רחל מארפורגא האט איהם געענטפערט מיט א בריעף, וועלכער איז רעכט כאראקטעריסטיש און דארום גיב איך אן אויסצוג פון איהם. דער בריעף איז געשריעבען געווארען אין 1849, אלזא ווען זיא איז שוין געוועזן אן אלטע פרוי.

„אמת כי אין דרך אשה לקדם, אמנם לפי שיערתי על יד בן דודי שד"ל שחפצת לראות כתב ידי, על כן עברתי תורות ויצאתי לשחר פניך באגרת שלומים ותשאות חן, על כי נשאתני עם כוכבים בין משוררים מליצי יושר לקנות אושר, אבל פחד פחדתי

כי תבואני נצולה כ״ב ימים כואותה„, כי אין ממש נדבר, כי דוך נשים לי ותשורה אין להביא כשאול אל שמואל הנביא״.

דיעזער קורצער אויסצוג פון איהר בריעף ווייזט, וויא געשיקט, וויא מייסטערהאפט זיא האט בעהערשט דיא העברעאישע שפראכע.

דאָקטאָר לודוויג אויגוסט פראנקל האט אמ בעסטען פערשטאנען און געפיהלט דעם גרויסען גייסט פון רחל מארפורגאָ. ער האט איבערזעצט אייניגע פון איהרע העברעאישע פּאָעזיעען אין א שעהנעם, גלענצענדעם דייטש און דער נאָמען רחל מארפורגאָ איז בעקאנט געוואָרען אין דער וועלט ליטעראטור. רחל איז שוין דאמאָלס געוועזען א גאנץ אלטע פרוי, איבער 60 יאהר. ווען זיא האט געלעזען, וואס דר. לודוויג אויגוסט פראנקל און אנדערע האבען געשריבען וועגען איהר, האט זיא אָנגעשריעבען פאָלגענדע, רעכט כאראקטעריסטישעס געדיכט.

אוי לי תאמר נפשי, כי מר לי מה,
מפח רוחי עלי ואתימר,
שמעתי קול אומר : שירך נשמר,
מי כמותך רחל, לומדת שיר ?
רוחי ישיב אלי, ריחי נמר,
נולה אחר נולה, עורי סמר,
טעמי לא עמד בי, כרמי זומר
וכלימות אפחד, לא עוד אָשיר,
אפנה צפון, דרום, קדמה וימה
רעת נשים סלה, לזאת הורמה
אחר כמה שנים, הן עת רומה
יזכר מבלב מת כל עיר, כל פלך ?
הנה העיר יעיר תושב והולך,
אין חכמה לאשה כי אם בפלך.

אין דיעזען געדיכט הערשט שוין א טרויעריגע נאָטע. דיא רעוואלוציאָן פון 1848 און דיא קריעג פון איטאליען נענען עסטרייך האָבען זעהר פיעל געשאדעט דיא איטאליענישע אידען. דיא פאמיליע לוצאטטא האט שרעקליך געליטען, עס זיינען אָבער געווען שטארקע נאטורען, וועלכע האָבען געליטען מאנגעל און נויטה און קיינער האט דערפון ניט געוואוסט, וויא איך וועל עס שפּעטער בעשרייבען אויספיהרליכער אין דער לעבענס געשיכטע פון שמואל דוד לוצאטטאָ. רחל מארפורנאָ האט אויסגענאָסען איהר ביטער הארץ אין דיעזען געדיכט. מען פיהלט אז דיא טרעהרען דריקען זיא, שטיקען זיא, — זיא קען קוים ארויסזאגען איהרע ליידען און זיא זינגט, וויא דיא נאכטיגאל אליין אין וואלד.

א בריעף פון איהר צו איהר געליעבטען שוועסטער קינד שד״ל פון 1850 איז א מייסטער שטיק פון העברעאישע פּאָעזיע. שד״ל האט דאמאָלס געוואוינט אין פאדוא און זיא האט געשיקט צו איהם א ניטפערמאכטען בריעף דורך א פריינד. זיא שרייבט :

הנה זאת האגרת
דברי אמת אונרת,
נם לוית חן סונרת
לזאת אינה מסונרת.
אם קרובי פונשת,
את שלומם דורשת,
את לבבי פורשת.
אם כציפור ברשת.
רנלי לא נלכדו,
לבוא אצלם יצעדו,
אם קרסולי מעדו,
לכן עת כי יסעדו
את בת השיר אעירה
ומרחוק אחבירה
אל פאדובה העירה.
ברכות יתן האל,
שפע טוב אל כל שואל,
ישלח לנו הגואל.

קול צפצוף רחל, ישעוה ישית חומה וחיל.

רחל מארפורגא האט איהר לעבען לאנג געטרויכט צו פאָהרען נאָך ירושלים און צו זעהען מיט איהרע אייגענע אויגען דיא היילינע ערטער, וועלכע זיינען דערמאָנט אין תנ״ך, ליידער, האָבען זיך איהרע לעבענס פערהעלטניסע אזוי אויסגעואכסען, אז עס איז איהר אונמעגליך געוועזען אויסצופיהרען איהר הייסעסטען וואונש אלס אידישע פרוי.

אין 1855 האט מאָזעס מאנטעפיארע מיט זיין פרוי יהודית בעזוכט טריעסט. ער איז דאן געפאָהרען נאָך פּאלעסטינא און עגיפּטען וועגען דעם עלילת דם אין דמשק. רחל מארפורנא איז דאמאָלס אלט געוועזען 65 יאחר און זיא האט זיך גיט געשעהמט זיך אָנצובאָטען אלס דיענסט ביי סער מאָזעס מאנטעפיארע אום צו קענען זעהן דאס היילינע לאנד. מען ווייס יעצט ניט גענוי, אויב מאָזעס מאנטעפיארע האט ניט געוואוסט, ווער רחל מארפורנא איז, אָדער ער האט מורא געהאט מיטצונעהמען אזא אלטע פרוי אויף אזא לאנגע און שווערע רייזע, מען ווייס אָבער, אז ער האט איהר אָפּגעזאגט און זיין סעקרעטער, דר. לעווי האט איהר געשריעבען א זעהר העפליכען בריעף, ווען ער איז געווען מיט מאנטעפיארע אין קאנסטאנטינאפּאל. רחל מארפורנא האט דאן אָנגעשריעבען א בעגייסטערטעס, אָבער רעכט טרויעריגעס געדיכט, וועלכעס איך קען דאָ ניט איבערגעבען, ווייל מיין פּלאץ איז זעהר בעשרענקט.

רחל מארפורנא איז געשטאָרבען אין 1871, ווען זי איז אלט געוואָרען 81 יאהר. צוויי טעג פאר איהר טויט, ווען זיא האט שוין געפיהלט, אז זיא האלט ביים שטארבען, האט זיא זיך אויפגעזעצט אויף איהר בעט און האט געבעטען טינט און פעדער. זיא האט דאן אָנגעשריעבען איהר לעצטעס געדיכט, איהר טויטען ליעד. פון אזא אלטער, פון אזא קראנקער פרוי קען מען שוין ניט ערווארטען א מייסטער שטיק פון פּאָעזיע, אָבער דאס געדיכט ציינט דעם גאנצען ערהאבענעם כאראקטער פון דיעזער מערקווירדינער פרוי, און דארום וויל איך עס איבערגעבען :

אוי, רעתי חלושה,
מכתי אנושה,
הן קרבו ימי,
אודה על פשעי,
אשוב אל אלהי.
אעבוד את בוראי בנפש חפצה,
אודה על כל טוב אשר עמי עשה
ועל בני ביתי אלנו כפי אשא,
הלא ישמע קולי...

הושיע את עמך—ברך את—נחלתך !.. אלהי !...

דיא פעדער איז איהר ארויסגעפאלען פון דער האנד, זיא האט מעהר ניט געקענט שרייבען. זיא איז געבליעבען בעוואוסטלאָז און צוויי טעג שפּעטער איז זיא געשטאָרבען.

אין 1890, הונדערט יאהר נאָך געבורטסטאָג, האָבען דיא איטאליענישע אידען, בעזאָנדערס איהרער א פערוואנדטער וויטטאָרע קאסיטיליאנא, געזאמעלט אלע איהרע געדיכטע און אלע איהרע בריעף און זיי צום ערשטען מאָל געדרוקט אונטער דעם טיטול „עוגב רחל״, רחל׳ס הארפע.

דיא ביאָגראפיע פון רחל מאָרפורגאָ גיט אונז א געטרייעס בילד פון דעם לעבען פון דיא איטאליענישע אידען אם אָנפאנג פון דעם 19טען יאָהרהונדערט. אין דער צייט ווען דיא דייטשע אידען האָבען געטאָהן אלעס מעגליכע אום צו ווערען דייטשען און האָבען זיך ביסלעכווייז צוריק געצויגען פון יודענטהום רעדמיט, וואָס זיי האָבען אין גאנצען פערנאכלעסינט דעם תלמוד, דיא העברעאישע שפּראכע און דיא וויסענשאפטען דעם יודענטהומס. אין דער צייט זוען דיא ליטווישע און פוילישע אידען האָבען זיך פערטיעפט אין תלמוד און אין זוהר און האָבען פון זיי ארויסגעקוועטשט אימער נייע פשט׳לעך, דרעהרלעך אין „חידושים״ — נאָוועללע, — אין דער זעלבער צייט האָבען דיא איטאליענישע אידען רעכט פלייסיג שטודירט דעם תלמוד, דיא העברעאישע שפּראכע, דיא וויסענשאפטען דעם יודענטהומס און אויך אנדערע שפּראכען, בעזאָנדערס איטאליעניש, פראנצויזיש, לאטיין און אלערליי וועלטליכע וויסענשאפטען. אן איינפאכע אידישע פרוי, רחל מארפורנאָ, האט געדיכטעט אין צוויי שפּראכען : העברעאיש און איטאליעניש. א גאנץ יונגער מאן, א איינגעל, שמואל דוד לוצאטטאָ, האט געשריעבען געדיכטע אויף העברעאיש, איטאליעניש און פראנצויזיש.

צום שלוס פון דער ביאָגראפיע פון רחל מארפורגאָ וויל איך נאָך בעמערקען, אז דיא העברעאישע פּאָעזיע פון דיא איטאליענישע אידען האט א בעזאָנדערן דופט, א בעזאָנדערעס אראָמאט, עס ליענט אויף איהר א בעזאָנדערע פארב פון דער איטאליענישער פּאָעזיע, און דארום ווייזט זיא זיך אויס פאר אונז עטוואס זאָנדערבאר. מען מוז קענען דיא איטאליענישע קלאסיקער, דאנטע, פעטרארקא, טארקוואטא טאססא, מעטאסטאזיאָ און אייניגע אנדערע אום פּאָלשטענדיג צו פערשטעהען און צו שעצען דיא העברעאישע פּאָעזיע. דיא גרויסע איטאליענישע דיכטער האָבען געהאט א זעהר גרויסען איינפלוס אויף דיא העברעאישע פּאָעזיע פון דיא איטאליענישע אידען. איך וועל צוריק קומען צו דיעזעם טהעמא, ווען איך וועל בעשרייבען דיא גרעסטע העברעאישע דיכטער פון רוסלאנד און פּאָללען.

יעצט קען איך מיך אומקעהרען צו דער לעבענס געשיכטע פון שמואל דוד לוצאטטאָ.

אין 1821 האָבען דיא אידען פון טריעסט געפיהלט דיא נאָטהווענדינקייט איבערצוזעצען דעם סידור אָדער דעם סדר התפלה אויף איטאליעניש. דיא השכלה פון בערלין האט געווירקט אויף דיא איטאליענישע אידען. אויף א מיטינג פון דיא ראשי הקהל פון טריעסט האט מען פערהאנדעלט דיעזע פראגע און א רייכער אידישער יונגער מאן האט זיך אונטערגענומען עס צו טאָהן אומזיסט, און מען האט עס איהם איבערגעגעבען. ער איז אָבער געווען מעהר רייך, ווי געלערענט, און ער האט ניט געקענט טאָהן אזא וויכטיגע ארבייט. ער האט דארום געבעטען שמואל דוד לוצאטטאָ, ער זאָל מאכען דיא איבערזעצונג און זאָל ניט שטעלען דארויף זיין נאָמען. דער איינפאכער, ערליכער, גוטמוטהיגער שד״ל האט אָנגענומען דיעזע ארבייט מיט פערגעניגען, ווייל ער האט גערעכענט, אז דאס איז א טובת הכלל, נוט פאר אלעמען, און ער האט געטאָהן זיין ארבייט ערנסט און געטריי. ער האט געמאכט דיא בעסטע איבערזעצונג, האט דארויף ניט געשטעלט זיין נאָמען און האט איבערגעגעבען דעם רייכען יונגען מאן. מען האט עס פארגעלעזען פאר א קאָמיטע פון געלערענטע מענער און אלע האָבען געפונען, אז דיא איבערזעצונג איז פּאָרטרעפליך.

צופעלינערווייזע איז אריינגעקומען אויף דער פערזאמלונג א יונגער מאן, וועלכער פלעגט טראָגען דיא מאנוסקריפּטען פון שמואל דוד לוצאטטאָ צו דעם רייכען מאן. ווען ער האט געהערט, אז מען וויל אויסשפּרעכען א דאנק פון דער קהילה צו דעם איבערזעצער, האט ער אויסגערופען : „דער איבערזעצער איז דאָך נאָר שמואל דוד לוצאטטאָ !״ עס איז קוים נויטהיג צו בעשרייבען, וויא דיעזע נאכריכט האט ארויסגעבראכט אן אונאנגענעהמעס געפיהל אין דער פערזאמלונג. ערשט יעצט האָבען דיא אידען פון טריעסט אָנגעהויבען צו פערשטעהען, וואָס פאר א גרויסען מאן זיי האָבען אין דער פּערזאָן פון שמואל לוצאטטאָ.

וויא עס קומט אָפט פאָר אין אזא פאלל, האָבען זיך געפונען נעגנער, וועלכע האָבען בעהויפּטעט, אז לוצאטטאָ איז ניט פרום, אז ער איז „אראָפּ פון וועג״. מען האט געמאכט א שטרענגע אונטערזוכונג און מען האט אויסגעפונען, אז עס איז ניט וואהר, אז אויסער זיין קוזינע רחל מארפורנא בעזוכט ער קיינעם ניט. מען האט דארום בעשלאָסען צו דרוקען דיא איבערזעצונג מיט שמואל דוד לוצאטטאָס נאָמען און אלע איינוואָהנער פון טריעסט האָבען אָנגעהויבען צו שעצען און צו אכטען זייער לאנדסמאן שד״ל.